

УДК: 378.011.3.3-051:373.3

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

кандидат педагогічних наук, доцент, Черненко Г. М.

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, Україна, Переяслав-Хмельницький»

У статті розкрито проблему інноваційних підходів щодо професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. На основі аналізу науково-педагогічної літератури подано визначення поняття «інновації». Представлено класифікацію інновацій (за об'єктом впливу, рівнем поширення, інноваційним потенціалом нового). Виділено послідовні етапи формування професійної компетентності майбутніх учителів. Проаналізовано організаційні, змістові та технологічні нововведення. Представлено структуру освітньо-професійних програм підготовки фахівців за новими вимогами Міністерства освіти і науки України. Запропоновано ефективні форми та методи навчання майбутніх учителів. Обґрунтовано основні компетентності, що формуються у майбутніх учителів початкової школи.

Ключові слова: інновації, інноваційні підходи, нововведення, майбутні вчителі початкової школи, професійна підготовка.

кандидат педагогических наук, доцент, Черненко Г. Н. Инновационные подходы в профессиональной подготовке будущих учителей начальной школы / ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды», Украина, Переяслав-Хмельницкий

В статье раскрыто проблему инновационных подходов к профессиональной подготовке будущих учителей начальной школы. На основе анализа научно-педагогической литературы дано определения понятия «инновации». Представлена классификация инноваций (по объекту воздействия, уровнем распространения, инновационным потенциалом нового). Выделены последовательные этапы формирования профессиональной компетентности будущих учителей. Проанализированы организационные, содержательные и технологические новшества. Представлена структура образовательно-профессиональных программ подготовки специалистов по новым требованиям Министерства образования и науки Украины. Предложены эффективные формы и методы обучения будущих учителей. Обоснованы основные компетентности, формирующие у будущих учителей начальной школы.

Ключевые слова: инновации, инновационные подходы, нововведения, будущие учителя начальной школы, профессиональная подготовка.

PhD Pedagogies, associate Professor, Chernenko G. M. In innovative approaches professional preparation of primary school teachers / SHEE

«Pereyaslav-Khmelnytsky Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University», Ukraine, Pereyaslav-Khmelnytsky

The article describes the problem of innovative approaches to professional training of primary school teachers. Based on analysis of scientific and educational literature the definition of «Innovation» has been given. The classification of innovations has been presented (according to the object of influence, to the level of outspread, to the innovative potential of new). Successive steps of formation of future teachers' professional competence have been highlighted. The organizational, content and technological innovations have been analyzed. The framework of educational and professional training programs according to the new requirements of the Ministry of Education and Science of Ukraine has been presented. The effective forms and methods of future teachers' training have been proposed. Basic competences that shape future teachers in primary school have been proved.

Key words: innovations, innovative approaches, innovation, future primary school teachers, professional training.

Вступ. Постановка проблеми. Модернізація системи вищої педагогічної освіти України вимагає оновлення діяльності вищих педагогічних закладів з урахуванням європейського досвіду та забезпечення професійної підготовки фахівців, які зможуть виконувати педагогічну діяльність в сучасних умовах існування початкової освіти. Сучасні вимоги суспільства щодо суттєвого вдосконалення професійної підготовки випускників вищих педагогічних навчальних закладів як високопрофесійних фахівців, здатних до ефективної педагогічної діяльності, зумовлюють появу нових підходів, форм і методів здійснення процесу їх підготовки. Адже від правильно побудованого навчального процесу залежить рівень фахової підготовки вчителя початкових класів, його високий професіоналізм, готовність творчо працювати, самовдосконалюватися, впроваджувати нові підходи до організації і здійснення навчального процесу в початкових освітніх закладах.

Водночас зростання вимог до професійної підготовки вчителя вимагає якісно нового теоретичного та методичного забезпечення студентської молоді знаннями не тільки основ наук, а й нових педагогічних досягнень, навчальних технологій в умовах вищого педагогічного навчального закладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що сучасні дослідники приділяють значну увагу різним аспектам професійної підготовки майбутнього вчителя. Так, основні характеристики професійної компетентності вчителя початкових класів, а саме: поглиблене знання предмета, постійне оновлення знань для успішного вирішення професійних завдань, наявність змістового, процесуального й особистісного компонентів висвітлено у наукових працях В. Бондаря, Н. Бібік, Т. Байбари, М. Вашуленка, О. Савченко, Л. Хомич, І. Шапошникової і ін.

Підготовку майбутнього вчителя до впровадження інноваційних педагогічних технологій розкрито у працях І. Богданової, І. Дичківської, О. Комар, О. Пехоти, І. Руснак, С. Сисоєвої, О. Шапран і ін. Формування готовності вчителя до дослідницької педагогічної діяльності розкрито в дослідженнях С. Балашова, О. Дубасенюк, Г. Кловак, С. Кучеренко та ін.

Проблему сучасної професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів висвітлюють у своїх працях Н. Бібік та О. Савченко. Ними досліджується підготовка компетентного вчителя початкових класів, здатного до саморозвитку в умовах нового змісту початкової освіти. Такими науковцями як Л. Хомич, С. Сисоєвою, Л. Хоружею розкрито загальні принципи організації педагогічного процесу й основні напрями конструювання змісту педагогічної підготовки, ефективні та раціональні методи навчання і виховання; формування творчої особистості та професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Отже, аналіз сучасних наукових досліджень та врахування сучасних вимог початкової освіти переконує в тому, що проблема професійної підготовки майбутніх учителів була й залишається актуальною. Подальшого дослідження потребує проблема інноваційних підходів до здійснення освітньої діяльності у вищих педагогічних закладах.

Мета написання статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та виділенні основних інноваційних підходів щодо професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Нині в усьому сучасному світі переглядаються, оновлюються стандарти, технології професійної освіти та підготовки фахівців. В Україні з врахуванням освітніх реформ розпочався пошук нових шляхів реалізації національної освіти. Адже реформування професійної педагогічної освіти потребує утвердження фундаментальної педагогічної освіти, гармонізації світоглядно-методичних, дидактичних і психологічних знань, що дасть змогу фахівцю повною мірою реалізувати гуманітарну, культуротворчу функції освіти, оволодіти інноваційними технологіями навчання та виховання.

Становлення нової освіти передбачає природні процеси розвитку педагогічної практики, цілеспрямований управлінський вплив на систему підготовки, перепідготовку педагогічних кадрів, суттєві корективи змісту, стилю діяльності педагогічних установ, майбутніх педагогів, тобто перехід освітньої системи до функціонування на нових засадах [1, с.12].

Незадоволеність якістю освіти в реальній практиці, усвідомлення необхідності реформування роботи навчальних педагогічних закладів зумовлюють потребу в оновленні професійної підготовки, стилю професійної діяльності майбутнього вчителя початкових класів. Особливо значущим є формування його компетентності, особистісно-професійних якостей, здатності жити і працювати в інноваційному режимі: прийняти і

зрозуміти нове, оволодіти інноваційною ситуацією. Професіоналізація педагога і входження його в інноваційний режим роботи неможливі без творчого самовизнання у якому провідну роль відіграє його налаштованість на самовдосконалення, самоосвіту, саморозвиток, без чого неможливе забезпечення нової якості освіти [1, с.12].

На нашу думку, професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи безперечно потребує інновацій, адже ми спостерігаємо постійні реформи в галузі початкової ланки освіти.

Насамперед з'ясуємо, що собою являють інновації. Як зазначено в «Енциклопедії освіти» інновації – це процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно інноваційного стану [2, с.338].

Інновації класифікуються за:

– об'єктом впливу (педагогічні, соціально-психологічні, організаційно-управлінські). Результатами педагогічних новацій є якісні зміни у навчанні та вихованні молодого покоління. Впровадження інновацій соціально-психологічного спрямування сприяє покращенню мікроклімату в освітньому середовищі, формує високий рівень культури між суб'єктами навчально-виховного процесу. Інновації організаційно-управлінського типу забезпечують запровадження сучасних форм і методів управління, сприяють подоланню стереотипів консервативного стилю керівництва, формують нові партнерські відносини [2, с. 338];

– рівнем поширення (системно-методологічні та локально-технологічні). Поширення інновацій системно-методологічного рівня запроваджуються у межах загальної системи. Локально-технологічний рівень інновацій передбачає апробацію особистісно орієнтованих інноваційних методичних систем на окремих об'єктах освіти [2, с. 338];

– інноваційним потенціалом нового (радикальні, модифікаційні, комбінаторні). Радикально нові ідеї – ті, що запроваджуються на основі кардинально нових засобів (інформаційно-комп'ютерних технологій, програмування тощо). Модифікаційними називають інновації, спрямовані на удосконалення змісту, форм, методів навчально-виховного процесу, організації освіти. Комбінаторними називають осучаснені новації – освітні й педагогічні традиції, адаптовані до нового соціокультурного середовища [2, с.338].

Таким чином, можна стверджувати, що педагогічні інновації – це результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень педагогічних проблем.

На нашу думку, з врахуванням сучасного реформування вищої освіти, нововведення у вищих педагогічних навчальних закладах повинні охоплювати всю його діяльність. Їх можна поділити на *організаційні, змістові та технологічні* нововведення.

Організаційні – ті, що відбуваються в організації навчального та виховного процесу. Для ефективного управління інноваційною педагогічною діяльністю у навчальних закладах необхідно розробити й впроваджувати відповідну нормативно-методичну базу. На сьогодні за вимогами нового закону «Про вищу освіту» система забезпечення вищими навчальними закладами якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) передбачає здійснення таких процедур і заходів: визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти; здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм; забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників; забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою; забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом; забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації; інші процедури і заходи [3].

Змістові нововведення – це зміни в змісті професійної підготовки фахівців (нові освітньо-професійні програми: введення нових дисциплін, курсів, інтеграція навчальних предметів; розробка методичного забезпечення тощо). Більш детально на цьому зупинимося, так як вважаємо цю проблему надзвичайно актуальною.

Так, на сьогодні значних змін зазнали освітньо-професійні та освітньо-наукові програми підготовки фахівців. Освітньо-професійна програма підготовки здобувачів вищої освіти за освітніми рівнями бакалавра та магістра розробляється відповідно Переліку галузей знань та спеціальностей та Акту узгодження переліку спеціальностей, затвердженого МОН України від 11 грудня 2015 року.

За новими вимогами Міністерства освіти і науки України навантаження одного навчального року у вищих навчальних закладах становить 60 кредитів ЄКТС. Обсяг одного кредиту ЄКТС охоплює 30 год. Обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня бакалавра становить 240 кредитів (4 роки навчання); обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня бакалавра на основі ступеня молодшого бакалавра становить 180 кредитів ЄКТС (3 роки навчання); обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня магістра – 90 кредитів ЄКТС (1,5 роки навчання); обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня магістра на базі освітнього рівня бакалавра з іншої галузі – 120 кредитів ЄКТС (2 роки навчання); обсяг освітньо-наукової програми для здобуття ступеня магістра – 120 кредитів ЄКТС (2 роки навчання), з обов'язковим включенням дослідницької (наукової) компоненти обсягом не менше 30% (36 кредитів ЄКТС). Кількість кредитів для навчальних дисциплін, практик, курсових робіт повинні бути не менше 3 кредитів ЄКТС. Кількість навчальних дисциплін на навчальний рік не повинна перевищувати 16 (8 дисциплін на семестр).

Як уже зазначалося, гострою проблемою в професійній підготовці майбутнього вчителя початкової школи є побудова освітньо-професійної програми. Структура освітньо-професійної програми підготовки фахівців початкової освіти повинна включати такі складові: цикл загальної підготовки фахівців; цикл професійної підготовки; контрольні заходи та атестація здобувачів вищої освіти.

Варто брати до уваги, що нормативні дисципліни у структурі освітніх програм становлять до 75% загального обсягу кредитів, а вибіркові навчальні дисципліни від 25% загального обсягу кредитів. Вибіркові навчальні дисципліни формуються із дисциплін самостійного вибору навчального закладу та дисциплін вільного вибору студента.

Як зазначено у Законі «Про вищу освіту» вищий навчальний заклад розробляє освітньо-професійні програми за кожною спеціальністю і на основі цього має право розробляти навчальний план, який визначає перелік та обсяг навчальних дисциплін у кредитах ЄКТС, послідовність вивчення дисциплін, форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми поточного і підсумкового контролю [3]. Тому виникає необхідність правильного складання навчального плану в сенсі не тільки послідовності вивчення навчальних дисциплін, а й врахування правомірного відсоткового співвідношення кредитів та годин. Складання такого плану повинне передувати глибоке вивчення бюджету часу студента і врахування європейських вимог в системі освіти, а також умов контролю.

Аналіз навчальних планів та програм професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи показує, що самостійна робота студентів становить не менше 50% загального обсягу часу, відведеного на вивчення конкретної дисципліни. Така тенденція зростання питомої ваги самостійної роботи студентів пояснюється тим, що без стійкого прагнення до вдосконалення знань у процесі самостійної роботи майбутній учитель початкових класів не зможе бути обізнаний у сучасних досягненнях науки та не зможе належним чином реалізувати себе в професійній діяльності.

Тому, на нашу думку, важливим є планування, організація та розробка завдань для самостійної роботи з різних навчальних дисциплін. Самостійну роботу студента варто планувати так, щоб результат її виконання мав творчий підхід з врахуванням сформованих педагогічних здібностей, нахилів та всебічного розвитку студента. Безперечно важливим є керівництво та контроль викладачем виконання самостійної роботи. Адже лише ефективно організована та керована викладачем самостійна робота студента впливатиме на процес формування професійної компетентності вчителя та самостійності фахівця.

Технологічні нововведення – запровадження нових форм і методів навчання, систем оцінювання (тестування, рейтинги); використання сучасних інформаційних технологій (мультимедійне навчання, комп'ютерне моделювання, Інтернет тощо).

Як відомо, професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи здійснюється через теоретичний та практичний етапи. На нашу думку, ефективними формами та методами на теоретичному етапі підготовки студентів можуть бути читання лекцій за опорними конспектами у вигляді текстів, таблиць, схем з використанням мультимедійних технологій.

Основними формами та методами організації діяльності майбутніх учителів початкової школи під час практичної підготовки можуть бути педагогічні тренінги, ділові професійно орієнтовані гри, інтерактивні вправи («мозковий штурм», «коло ідей», «дебати», «прес», «ажурна пилка» і ін.), робота у малих групах, колективна творча робота, діалогічне спілкування і ін.

Використання таких ефективних форм та методів навчання дозволить майбутньому вчителю початкової школи добре оволодіти дисциплінами психолого-педагогічного циклу, фаховими методиками навчання (методики навчання фахових дисциплін: української мови, літературного читання, математики, природознавства, трудового навчання, художньої праці, образотворчого мистецтва, фізичної культури, музичного виховання); знати зміст і організацію освіти в початковій школі, програми і підручники, питання формування і керівництва різними групами школярів, вимоги до захисту здоров'я молодших школярів; знати основи загальнотеоретичних дисциплін в обсязі, необхідному для вирішення науково-педагогічних і організаційно-управлінських завдань; уміти використовувати державні документи з питань навчання та виховання молодших школярів; вміти застосовувати набуті знання у практичній роботі, володіти методами педагогічних досліджень, впроваджувати результати дослідження у практичну діяльність; поважати гідність дитини, захищати її від будь-яких форм насильства, пропагувати здоровий спосіб життя; будувати свою діяльність на основі доброзичливості, шляхом співробітництва, довіри, у тісному контакті з усіма учасниками педагогічного процесу; володіти комунікативними й організаторськими навичками, почуттям такту, бути висококультурною людиною; вміти організовувати власну діяльність у відповідності з професійними завданнями, визначати її пріоритетні напрями в конкретній установі; визначати зону власної фахової компетенції при вирішенні професійних завдань; адаптувати особливості організації професійної діяльності до запитів різних сфер суспільної практики [5].

Висновки. Отже, вище викладене дозволяє стверджувати, що з врахуванням сучасних реформ вищої освіти виникла потреба інноваційних підходів у професійній підготовці майбутніх фахівців у тому числі й майбутніх учителів початкової школи. Нововведення повинні відбуватися у всіх сферах діяльності вищих педагогічних закладах (організаційній, змістовій, технологічній). Лише такий підхід сприятиме якісній підготовці майбутніх учителів початкової школи. Переконуємося, що сучасне реформування як вищої освіти так і початкової зумовлюють актуальність

проблеми якісної професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, яка потребує нових досліджень.

Література:

1. Дубасенюк О. А. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності: [монографія] / О. А. Дубасенюк, Т. В. Семенюк, О. Є. Антонова. – Житомир: Житомирський державний педагогічний університет, 2003. – 193 с.
2. Енциклопедія освіти / [Академія педагогічних наук України] / ред. В. Г. Кремень. – К.: Хрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Закон України «Про вищу освіту»: [Електронний ресурс]: Режим доступу // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
4. Комар О. А. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій: теоретико-методичні основи: [монографія] / О. А. Комар. – Умань: РВУ «Софія», 2008. – 332 с.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
6. Савченко О. Я. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів / О. Я. Савченко // Початкова школа. – 2001. – № 7. – С. 1-4.
7. Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів: [навчальний посібник] / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир: Житомирський державний педагогічний університет, 2001. – 384 с.

References:

1. Dubaseniuk O. A. Profesiina pidhotovka maibutnoho vchytelia do pedahohichnoi diialnosti: [monohrafiia] / O. A. Dubaseniuk, T. V. Semeniuk, O. Ie. Antonova. – Zhytomyr: Zhytomyrskyi derzhavnyi pedahohichniyi universytet, 2003. – 193 s.
2. Entsyklopediia osvity / [Akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy] / red. V. H. Kremen. – K.: Khrinkom Inter, 2008. – 1040 s.
3. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu»: [Elektronnyi resurs]: Rezhym dostupu // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
4. Komar O. A. Pidhotovka maibutnikh uchyteliv pochatkovoii shkoly do zastosuvannia interaktyvnykh tekhnolohii: teoretyko-metodychni osnovy: [monohrafiia] / O. A. Komar. – Uman: RVU «Sofiiia», 2008. – 332 s.
5. Kompetentnisnyi pidkhid u suchasniy osviti: svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy: Biblioteka z osvithoi polityky / za zah. red. O. V. Ovcharuk. – K.: «K.I.S.», 2004. – 112 s.
6. Savchenko O. Ia. Udoskonalennia profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv / O.Ia. Savchenko // Pochatkova shkola. – 2001. – № 7. – S. 1-4.

7. Tekhnolohii profesiino-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv: [navchalnyi posibnyk] / za red. O. A. Dubaseniuk. – Zhytomyr: Zhytomyrskiyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet, 2001. – 384 s.